

УДК 26-23=111

Ізюмцева Г. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ТИПИ МЕТАФОРИЧНИХ МОДЕЛЕЙ У САКРАЛЬНИХ ТЕКСТАХ П'ЯТИКНИЖЖЯ АНГЛОМОВНОЇ БІБЛІЇ

У статті розглядаються елементи метафоричної картини світу у П'ятикнижжі англomовної Біблії, встановлюються мегасфери, які складають підґрунтя метафоричної картини світу; виявлено закономірності метафоричного моделювання дійсності та доведено, що образне світовідчуття є антропоцентричним, детермінованим продуктивністю сфери метафоризації "Людина".

Ключові слова: метафорична картина світу, англomовна Біблія, метафоричне моделювання.

Сучасна антропоцентрична парадигма дозволяє розглядати метафори певної мови як інтегрований продукт мови і мислення, засіб та результат метафорогенної діяльності людини, інструмент моделювання особливої форми об'єктивної реальності – метафоричної картини світу. Такий погляд на метафору визначає розуміння метафоричних картин світу і відкриває можливість реконструкції унікального авторського світобачення. Кожний автор як окрема мовна особистість, трансформуючи об'єктивну реальність крізь призму своєї суб'єктивної образної мовної свідомості, моделює унікальну якісно нову модель світу, що знаходить своє відображення в метафориці його мови (С. Г. Воркачов, Л. В. Кравець, Ю. В. Кравцова, Л. О. Кудрявцева, О. М. Лагута, В. М. Телія та ін.)

Для авторів біблійних текстів метафора слугує не тільки унікальним засобом вираження світобачення, але дуже часто є єдиним засобом, оскільки містичні реалії сфери сакрального важко піддаються безпосередньому як концептуальному, так і лінгвістичному осмисленню (П. Буайє, Л. Буве, С. Мак-Фаг, П. Рікер).

Концептуалізацію сакрального світу дослідники намагалися розкрити через семантико-когнітивний аналіз таких духовних субстанцій, як Бог (А. Барселона, Т. П. Вільчинська, П. В. Мацьків), душа (М. В. Скаб), серце (Т. Норагер, Х. А. Щепанська), благодать (Г. Джонсон), гріх (Н. В. Вдовиченко) та ін. Окремі роботи були присвячені виявленню закономірностей концептуалізації та мовної категоризації сакральної сфери загалом (М. В. Скаб), концептуальних метафор біблійних текстів (О. Йекель, Н. М. Орехова, Н. М. Орлова, З. Радман, П. М. Шитіков, К. Б. Яковенко та ін.), церковно-релігійної термінології зокрема (Н. Д. Бабич, С. В. Бібла, О. Т. Горбач, В. В. Німчук, Н. В. Пуряєва та ін.).

Нові перспективи для дослідження сакрального відкриваються в межах теолінгвістики (Д. Кристал, Ж-П. ван Ноппен, О. К. Гадомський, Н. Б. Мечковська, О. О. Черхава та ін.) – сучасного наукового напрямку, який з'явився на перетині мови та релігії і досліджує прояви релігії, закріплені та відображені в мові [4, с. 166].

Проте, попри потужну традицію різноаспектних досліджень у цій сфері, метафорика текстів священних книг Біблії як особливий самостійний конструкт метафоричної картини світу є на часі.

Актуальність статті зумовлена її спрямуванням на вивчення взаємозв'язку мови і мислення, осмислення фундаментальної ролі метафори як ментально-вербального конструкту у процесі пізнання, концептуалізації та відображення дійсності.

Застосування семантико-когнітивного аналізу пов'язане з необхідністю продовження вивчення специфіки моделювання метафоричної картини світу в сакральних текстах.

Мета статті полягає у встановленні типів метафоричних моделей у сакральних текстах П'ятикнижжя англословної Біблії (англ. *The Orthodox Study Bible*).

Завдання:

– здійснити реконструкцію метафоричної картини світу шляхом семантико-когнітивного аналізу метафорики текстів;

– виявити метафоричні продуктивні моделі, які дозволяють розкрити образні аналого-асоціативні зв'язки метафоричного світовідчуття.

Семантико-когнітивний підхід до вивчення мовних явищ перебуває у центрі уваги таких лінгвістів, як А. Вежбицька, Ю. В. Кравцова, О. С. Кубрякова, Л. О. Кудрявцева, З. Д. Попова, Й. А. Стернін та ін.

Зокрема Ю. В. Кравцова розробила основи семантико-когнітивного підходу до вивчення феномена метафори і обґрунтувала його головні тези. В межах даного підходу метафора набуває статусу інтегрованого ментально-вербального конструкту і є результатом ментально-вербальної діяльності людини. Людина у процесі метафорогенної діяльності характеризує або називає об'єкти на основі їх аналогії або асоціативної подібності з іншими об'єктами, що вже мають найменування. При цьому мова виступає як засіб закріплення асоціативних зв'язків між предметами різних класів та їх знакового зберігання [6, с. 47].

Слід зауважити, що в сучасній науці однозначного підходу до трактування терміна "метафорична картина світу" ще не сформовано (Ж. О. Вардзелашвілі, Д. А. Катунін, Н. О. Мішанкіна, З. І. Резанова, Г. М. Склярєвська та ін.). За словами Ю. В. Кравцової, метафорична картина світу створена усіма загальноприйнятими метафорами і постає як: 1) сукупність образно-асоціативних уявлень про світ, що існують у свідомості певного етносу чи окремого її представника; 2) результат відображення і осмислення реальності; 3) фрагментарна проекція мовної картини світу, адже не всі лексеми мають здатність до метафоризації; 5) відносно самостійний конструкт: з одного боку, протиставлена мовній (умовно кажучи, неметафоричній картині світу), а з другого, – є її складником [10, с. 17].

У сучасній науці існує тісний зв'язок між поняттями "метафорична картина світу", "метафоричний концепт" та "метафорична концептосфера". Це пояснюється тим, що метафоричні номінації мови одночасно є засобом об'єктивації специфічних ментальних конструктів – метафоричних концептів, які відображають стійкі у колективній та індивідуальній свідомості образні аналогово-асоціативні зв'язки [9, с. 150] і складають метафоричну концептосферу народу. При цьому концептосфера розуміється як "структуроване, національно і культурно зумовлене знання людей, що становить систему ментальних уявлень і їхніх вербальних репрезентацій" [16, с. 197–198], своєрідна умова або ситуація, в межах якої сприймається метафоричне значення [19, с. 203–207].

Метафорична картина світу письменника є індивідуальною, входить до складу його художньої картини і створюється сукупністю всіх метафоричних номінацій його творів [8, с. 125]. Вона є результатом концептуалізації та категоризації неповторного суб'єктивно-особистісного світовідчуття творчої особистості; відображенням саме тих складових світу, які уявляються автору найважливішими та які, на його погляд, повною мірою характеризують світ [18, с. 111].

Індивідуально-авторська метафорична картина світу відображає специфіку образного (метафоричного) мислення, яке викристалізовується крізь особливий образ світу втіленого в авторських метафорах. При цьому автор виступає одночасно носієм

загальних етнокультурних стереотипів, чим пояснюється наявність в його текстах традиційних метафор, таких, які зустрічаються в творах інших авторів [10, с. 22; 11, с. 114].

Ю. В. Кравцова, виокремлюючи характерні ознаки метафоричної картини світу письменника, наголошує на єдності суб'єктивного компонента, що виникає в різних актах індивідуального світовідчування, світовідчуття, світобачення, світосприймання, світоуявлення, світооцінки, за В. І. Постоваловою [17, с. 20], та об'єктивного. Індивідуальна метафорична картина світу є синкретичним ментально-вербальним конструктом, в якому, з одного боку, втілюється динамізм індивідуального образного (метафоричного) світобачення самостійної мовної особистості письменника, його ставлення до світу і його цінності. З іншого боку, індивідуальні авторські стратегії творення образу світу задаються і детермінуються зовнішніми культурно-історичними факторами. Тож, автор творить свою власну образну індивідуальну картину світу, яка зумовлюється зовнішніми загальнолюдськими, національними та соціальними чинниками [8, с. 126–127].

Індивідуальна картина світу письменника реалізується в художньому тексті. Свого часу В. Г. Адмоні справедливо зауважив, що художній текст, народжуючись зі специфічного (єгоцентричного) внутрішнього стану художника, постає як душевне чуттєво-понятійне осягнення світу в мовній формі ..." [1, с. 120]. За словами В. П. Беяніна, художній текст є реалізацією індивідуальної картини світу, створеною творчою уявою автора і втіленою за допомогою відібраних мовних засобів [2, с. 55–56]. Відтак, шлях до індивідуальної метафоричної картини світу автора пролягає через метафорику створених ним творів.

Комплексний аналіз метафорики забезпечує семантико-когнітивний метод (досліджує мовні та когнітивні структури у їхньому взаємозв'язку й органічній єдності), що передбачає здійснення метафоричного моделювання фрагментів індивідуальної метафоричної картини світу на певному мовному матеріалі. Оскільки метафора є одночасно об'єктом смислосприйняття і смислопородження, то її моделювання як смислопородження здійснюється шляхом виявлення моделей метафоризації як смислосприйняття [14, с. 33–34; 10, с. 52].

У результаті аналізу метафоричних контекстів виявляються понятійні сфери, які взаємодіють у процесі метафоризації. З'ясовується спрямованість метафоричної проєкції, а саме: яка з ідеографічних сфер є денотативно-понятійною сферою-джерелом і мотивує значення, а яка є сферою-ціллю – денотативно-понятійною сферою мотивованого значення. Дані сфери інтегруються семантико-когнітивним формантом – понятійно-смісловим елементом, який виступає в ролі мотивувальної ознаки у процесі метафоричної проєкції однієї денотативно-понятійної сфери на іншу і "відображає системність відношень мовних і когнітивних структур" [6, с. 47].

У метафоричній моделі "фізіологічні властивості людини → фізичні властивості рослин": *the blood of grapes* [Genesis 49: 30], "фізіологічні властивості людини" та "фізичні властивості рослин" є відповідно вихідною та новою поняттєвими сферами. Семантико-когнітивним формантом виступає колір (хроматичність). Отже, сама метафорична модель представляється як існуюча в свідомості носіїв мови схема вербалізації корелятивних в аналогово-асоціативному плані понять. Вона є трикомпонентною, адже включає вихідну і нову поняттєві сфери та семантико-когнітивний формант. Більш того, завдяки такому ідеографічному підходу до представлення сфер метафоризації, зникають частиномовні відмінності, що дає можливість здійснити дослідження на значно більшій кількості метафоричних контекстів.

Емпіричну базу статті склали метафоричні контексти П'ятикнижжя англомовної Біблії (англ. *The Orthodox Study Bible*). П'ятикнижжя (Закон) – це частина Старого Заповіту Біблії, яка складає одну четверту частину старозаповітних текстів і до якого входять наступні книги: "Буття" (Gn.), "Вихід" (Ex.), "Левіт" (Lv.), "Числа" (Nm.) і "Повторення Закону" (Dt.).

Наразі єдиної точки зору щодо авторства, а також дат написання книг П'ятикнижжя не існує. Автором даних текстів згідно з давньоєврейською і християнською традицією вважається Мойсей; дата написання приблизно 1400 р. до Р. Х. Як зазначає Генрі Геллей, в основу книги "Буття" були покладені давні документи, історичні записи, отримані Мойсеєм у спадок від праотців. Оскільки події книги "Буття" відбувалися за 300 років до народження Мойсея, вважається, що знання, необхідне для написання даної книги, Мойсей отримав безпосередньо від Бога [22, с. 64]. У книгах "Вихід", "Левіт", "Числа" і "Повторення Закону" ім'я автора не зазначається, хоча подається опис життя самого Мойсея. Тож, Мойсей постає перед нами як ймовірний автор і біблійний герой, що перетворює дослідження і реконструкцію індивідуально-авторського (Мойсеєва) світобачення, відображеного в метафоріці П'ятикнижжя, в надзвичайно цікаве завдання.

Як показав аналіз метафорики Книг П'ятикнижжя, індивідуально-авторська метафорична картина П'ятикнижжя базується на мегасферах "Людина", "Соціум", "Рослинний світ", "Неорганічний світ", "Артефакт". Найпродуктивніше метафоричне моделювання здійснюється в межах мегамоделей з мегасферою-джерелом "Людина" (тридцять одна продуктивна метафорична модель).

В межах кожної мегасфери виділені сфери і субсфери, створені метафорами текстів книг "Буття", "Вихід", "Левіт", "Числа" і "Повторення Закону":

Мегамодель "Людина → Трансцендентна сутність" реалізується в метафоричних моделях:

1) "фізичні властивості людини → Бог > виявлення об'єкта", що знаходить своє вираження у наступних субмоделях: а) "частини тіла людини → Бог > розкриття об'єкта": *Your right hand, O God, dashed the enemy in pieces* [Ex. 15: 6]; *I will stretch forth My hand and smite you and kill your people* [Ex. 9: 14]; *will cover you with My hand while I pass by* [Ex. 33: 22]; *Under His feet was, as it were, a paved work of sapphire stone* [Ex. 24: 10]; *Then I will take away My hand, and you shall see My back* [Ex. 33: 23]; *I will set My face against that soul* [Lv. 17: 10]; *the Lord lift up His countenance* [Nm. 26:6]; та ін. б) субмодель "фізичні дії → Бог > динаміка (дія\рух)": *God divided* [Gn. 1:7]; *He formed* [Gn. 2:7]; *God walking* [Gn. 3:8]; *the Angel of the Lord standing* [Nm. 22:31]; та ін. в) субмодель "фізичні дії → Бог > процес": *the Lord your God will purify* [Dt. 30: 6]; г) субмодель "фізичні стани → Бог > прояв (наявність\відсутність)": *He rested* [Gn. 2:2]; д) субмодель "мова\голос → Бог > прояв об'єкта (реалізація)": *they heard the voice of the Lord God* [Gn. 2:8]; *the Lord God called Adam and said to him* [Gn. 2:9]; *I heard Your voice* [Gn. 3:10]; *the Angel of God called to Hagar out of heaven* [Gn. 21: 17]; та ін. е) субмодель "мова\голос → Бог > звук": *God said* [Gn. 1:3]; [Gn. 1:6]; [Gn. 1:9]; [Gn. 1:11]; [Dt. 21: 12]; [Ex. 6: 36]; *the Lord said* [Gn. 18:13]; [Ex. 11: 1]; [Nm. 3:40]; [Nm. 6:22]; [Ex. 24: 12]; [Dt. 10:10]; [Dt. 34:4]; та ін.

2) "фізіологічні властивості людини → Бог > виявлення об'єкта": а) субмодель "фізіологічні процеси → Бог > спосіб реалізації": *God saw the light* [Gn. 1:4]; *looked upon the earth* [Gn. 6:12]; б) субмодель "фізіологічні процеси → Бог > розкриття об'єкта (реакція на щось\когось)": *smelled sweet aroma* [Gn. 6:21]; в) субмодель "фізіологічні процеси → Бог > активність": *God ... breathed into his nostrils* [Gn. 2:7];

3) "психічні властивості людини → Бог» виявлення об'єкта": а) субмодель "пам'ять → Бог» (відтворення)": *God remembered* [Gn. 8:1]; *God remembered His covenant* [Ex. 3: 20]; та ін. б) субмодель "мислення\інтелект → Бог» реалізація": *God thought* [Gn. 6:21]; *God knows* [Gn. 3:5]; *I know* [Gn. 22:12]; в) субмодель мислення\інтелект → Бог» реакція на щось\когось": *So God was grieved that He had made the man on the earth, and He thought this over* [Gnu. 6:6]; та ін.

4) "душевні властивості людини → Бог» оцінність": субмодель "риси характеру → Бог» позитивна оцінка": *He would keep the oath He swore to your fathers* [Dt. 7:8]; *keeps covenant and mercy* [Dt. 7:9]; *showing mercy* [Dt. 5:10]; *have compassion* [Dt. 5:10]; *a faithful God* [Dt. 7:9]; та ін.

5) "душевні властивості людини → Бог» виявлення об'єкта (наявність\відсутність)": а) субмодель "духовна сутність людини → Бог» розкриття об'єкта по відношенню до чогось\когось": *My soul shall not abhor you* [Lv. 26:11, 30]; б) субмодель "почуття → Бог» реакція на щось\когось" (різні види): *They provoked Me to jealousy* [Dt. 33:21]; *jealous God* [Ex. 20: 5]; *a jealous God, repaying the sins* [Dt. 7:8]; в) субмодель "почуття → Бог» розкриття об'єкта": *the Lord loves* [Dt. 7:8]; *He hated them* [Dt. 9:28]; г) субмодель "емоції → Бог» реакція на щось\когось (різні види)": *They moved Me to anger* [Dt. 33:21]; *God was grieved* [Gn. 6:6]; *the Lord rejoiced* [Dt. 28:63]; та ін. д) субмодель "емоції → Бог» інтенсивність (підсилення\послаблення)": *I also have walked in hostility* [Lv. 26:41]; *the Lord was very angry* [Ex. 32:10]; *the Lord was aroused in anger* [Dt. 29:26]; *the Lord ... in anger, in wrath, and in great indignation* [Dt. 29:27]; та ін.

Мегамодель "Людина – Людина" реалізується в метафоричних моделях:

1) "фізичні властивості людини → душевні властивості людини» виявлення об'єкту": а) фізичний стан людини → духовна сутність людини" стан різні види: *anguish of soul* [Dt. 28:65]; *soul is weary* [Nm. 21:5];

2) "фізіологічні властивості людини → душевні властивості людини» виявлення об'єкта": а) субмодель "фізіологічні процеси людини → духовна сутність людини» виявлення" (наявність\відсутність): *a living soul* [Gn. 2:7]; *soul shall live* [Gn. 19:20]; *May ... soul die* [Nm. 23:10]; *soul was saved* [Gn. 32:30]; б) субмодель "фізіологічні процеси людини → духовна сутність людини» стан" (характер стану): *her soul was departing* [Gn. 35:18]; в) субмодель "внутрішні органи людини → духовна сутність людини" прояв об'єкта (наявність\відсутність): *blood of a soul* [Dt. 25:27]; г) субмодель "частини тіла → внутрішні органи людини» реалізація: *the foreskin of your heart* [Dt. 10:16];

3) "душевні властивості людини → душевні властивості людини» виявлення об'єкта": а) субмодель "бажання → духовна сутність людини" інтенсивність" підсилення\послаблення: *soul desires*; [Dt. 14:26]; *soul's desire* [Dt. 12:21]; *soul was willing* [Ex. 32:20]; *soul secretly entices you* [Dt. 13:7]; *let my soul not enter their council* [Gn. 49:6]; б) субмодель "бажання → духовна сутність людини" ступінь будь-чого (на повну міру): *satisfy my soul* [Ex. 15:9]; в) субмодель "почуття → духовна сутність людини" (різні види): *soul was strongly attracted to* [Gn. 34:3]; *soul ... despises* [Lv. 26:15]; г) субмодель "емоції → внутрішні органи людини» реакція на щось\когось" (емоційний стан): *to afflict her soul* [Nm. 30:14];

4) "душевні властивості людини → душевні властивості людини» міра": субмодель "духовна сутність людини → почуття » ступінь будь-чого" (на повну міру): *love with all your soul* [Dt. 4:29]; *love from your whole soul* [Dt. 6:5]; та ін.

5) "душевні властивості людини → фізичні властивості людини › міра": субмодель "духовна сутність людини → фізичні дії людини › ступінь будь-чого" (на повну міру): *serve with all your soul* [Dt. 11:13]; та ін.

6) "психічні властивості людини → душевні властивості людини › виявлення об'єкта": субмодель "мислення\інтелект → внутрішні органи людини › реалізація": *understanding in the hearts* [Ex. 31:6]; *wise in heart* [Ex. 35:5]; *thought in your heart* [Dt. 15:9]; *the wanderings of my heart* [Dt. 29:18]; *God has not given you a heart to perceive* [Dt. 29:4]; та ін.

7) "фізіологічні властивості людини → душевні властивості людини › стан": субмодель "хвороба → внутрішні органи людини › вид стану" _покращення\погіршення: *heart faint* [Dt. 20:3]; *fainthearted* [Dt. 20:8]; *faintness into their heart* [Lv. 26:36]; *faintheartedness* [Ex. 6:9];

8) "душевні властивості людини → фізіологічні властивості людини › виявлення об'єкта": а) субмодель "риси характеру → внутрішні органи людини › інтенсивність (прояв на повну силу)": *a good heart* [Dt. 28:47]; *the uprightness of your heart* [Dt. 9:5]; *heart stubborn* [Dt. 2:30]; б) субмодель "риси характеру → внутрішні органи людини › оцінність (позитивна оцінка)" приємно сприймається: *a clean heart* [Gn. 20:5]; в) субмодель "почуття → внутрішні органи людини › реакція на щось\когось" (різні види): *be glad in heart* [Ex. 4:14]; *heart was hardened* [Ex. 7:22]; *heart is lifted up* [Dt. 8:14]; та ін. г) субмодель "бажання → внутрішні органи людини › інтенсивність (підсилення / послаблення)": *heart willed freely* [Ex. 36:2]; *a willing heart* [Ex. 35:5]; д) субмодель "емоції → внутрішні органи людини › інтенсивність (підсилення / послаблення)": *heart should not be grieved* [Dt. 15:10]; *heart yearned for* [Gn. 43:30]; та ін.

9) "душевні властивості людини → фізіологічні властивості людини › міра": а) субмодель "почуття → внутрішні органи людини › ступінь будь-чого (на повну міру)": *love the Lord your God from your whole heart* [Dt. 6:5]; *from the heart* [Ex. 25:2]; субмодель "бажання → внутрішні органи людини › ступінь будь-чого (на повну міру)": *seek Him with all your heart* [Dt. 4:29];

10) "фізіологічні властивості людини → фізіологічні властивості людини › виявлення об'єкта": а) субмодель "фізіологічний стан людини → внутрішні органи людини › характер стану": *a trembling heart* [Dt. 28:65]; б) субмодель "фізіологічні процеси → фізіологічні процеси людини › прояв (наявність\відсутність)": *the breath of life* [Gn. 2:7];

11) "фізичні властивості людини → фізіологічні властивості людини › звук": субмодель "мова / голос → внутрішні органи людини › сила звуку": *the voice of your brother's blood cries out* [Gn. 4:10];

Мегамодель "Людина → Неорганічний світ" реалізується в метафоричних моделях:

1) "фізичні властивості людини → земні об'єкти › виявлення об'єкта": а) субмодель "зовнішній вигляд людини → ділянка землі › надлишковість: *the fatness of the earth* [Gn. 27:28]; б) частини тіла → ділянка землі › зовнішні обриси": *the whole face of the earth* [Gn. 1:6]; *the face of the ground* [Gn. 1:8];

2) "фізичні властивості людини → атмосферне явище › стан": субмодель "частини тіла → стан атмосфери › характер стану" (просторове розміщення): *the face of heaven's firmament* [Gn. 1:20];

3) "фізіологічні властивості людини → водні об'єкти › кореляція: субмодель "внутрішні органи людини → водоймища › просторове розташування": *the heart of the sea* [Ex. 15: 8];

4) "фізіологічні властивості людини → земні об'єкти › динаміка": субмодель "фізіологічні процеси → ділянка землі › рух (наявність / відсутність)": *opening its mouth the earth* [Nm. 16:30]; *the earth, which has opened its mouth* [Gn. 4:11]; *the earth shall swallow them down* [Nm. 16:30];

5) "фізіологічні властивості людини → фізичні явища › виявлення об'єкта": субмодель фізіологічні процеси → теплові явища › активність: *fire swallowed up* [Nm. 16:30];

6) "фізіологічні властивості людини → атмосферне явище › міра": субмодель "фізіологічні процеси → стан атмосфери › ступінь чого-небудь": *thirst of heat* [Dt. 32:10];

7) "душевні властивості людини → земні об'єкти › оцінність": субмодель "емоції › переживання → ділянка землі › позитивна оцінка": *the land shall enjoy* [Lv. 26:43];

Мегамодель "Людина → Рослинний світ" реалізується в метафоричних моделях:

"фізіологічні властивості людини → фізичні властивості рослин › колір": субмодель "внутрішні органи людини → частина рослини / плід › насиченість кольору (хроматичність)": *the blood of grapes* [Gn. 49:30];

Мегамодель "Людина – Артефакт" реалізується в метафоричних моделях:

1) "фізичні властивості людини → воєнні атрибути › вид стану": субмодель "фізичний стан людини → зброя та її частини › стан як результат дії": *arrows drunk with blood* [Dt. 32:42];

Мегамодель "Соціум → Людина" реалізується в метафоричних моделях:

1) "соціальне явище → фізіологічні властивості людини › виявлення об'єкта": субмодель "культово / обрядові практики → внутрішні органи людини › реалізація": *uncircumcised heart* [Lv. 26:41];

2) "соціальні відносини → духовна сутність людини › виявлення об'єкта": а) субмодель "мовленнева комунікація → духовна сутність людини › реалізація" прояв характеру відношення (позитивного): *soul may bless* [Gn. 27:4]; б) субмодель "соціальна цінність → духовна сутність людини › характер виявлення" прояв цінності / значимості об'єкта: *atonement for the soul* [Nm. 15:28]; *the value of his soul* [Lv. 27:2]; *diligently guard your soul* [Dt. 4:9]; *the Lord's tribute was ... souls* [Nm. 31:40];

3) "соціальні відносини → фізичні властивості людини › оцінність": субмодель "мовленнева комунікація → частини тіла › позитивна оцінка (благо)": *the blessing of breasts and the womb* [Gn. 4:10];

Мегамодель "Неорганічний світ → Людина" реалізується в метафоричних моделях:

1) "фізичні властивості → душевні властивості людини › виявлення об'єкта": а) субмодель "фізичні відчуття людини → почуття › інтенсивність (прояв на повну силу)": *jealousy ... burn* [Dt. 29:19]; б) субмодель "фізичні відчуття людини → емоції › інтенсивність (прояв на повну силу)": *anger is hot* [Dt. 9:6]; *wrath burn hot* [Ex. 32:10]; в) субмодель "емоції → духовна сутність › реакція на щось / когось" (на непослух): *soul shall abhor you* [Lv. 26:30]; г) субмодель "теплові явища → емоції › прояв / активність": *a fire is kindled in My anger* [Dt. 32:22];

2) "атмосферні явища → душевні властивості людини › виявлення об'єкта": субмодель "атмосферні опади → духовна сутність людини › прояв (повна відсутність)": *soul is dried up* [Nm. 11:6];

Мегамодель "Неорганічний світ → Артефакт" реалізується в метафоричних моделях:

"водяні об'єкти → продукти харчування» виявлення об'єкта, динаміка": субмодель "водяний потік → страви та їх інгредієнти (продукти природного походження)» велика маса об'єкта, що рухається": *a land flowing with milk and honey* [Ex. 33: 3];

Мегамодель "Неорганічний світ → Трансцендентна сутність" реалізується в метафоричних моделях:

1) "фізичні явища → Бог» виявлення об'єкта": субмодель "світлові явища → Бог» розкриття об'єкта по відношенню до чогось\когось": *God ... overshadow* [Dt. 33:12];

Мегамодель "Артефакт → Людина" реалізується в метафоричних моделях: 1) "населений пункт (шляхи сполучення) → інтелект» динаміка": субмодель "шляхи сполучення → інтелект» розвиток": *And all His ways are judgment* [Dt. 32:4];

Мегамодель "Артефакт → Неорганічний світ" реалізується в метафоричних моделях: 1) "споруди → атмосферне явище» функціональність": субмодель "частини споруд → стан атмосфери» призначення": *the floodgates of heaven* [Gn. 6:11]; *the gate of heaven* [Gn. 6:17];

Мегамодель "Артефакт → Артефакт" реалізується в метафоричній моделі: 1) "продукти леварного виробництва / корисні копалини → взуття» виявлення об'єкта": субмодель "сплави / метали → взуття» реалізація (міцність, тривалість використання)": *His sandals shall be iron and bronze* [Dt. 33:25];

Мегамодель "Соціум → Трансцендентна сутність" реалізується в метафоричних моделях:

1) "соціальні відносини → Бог» виявлення об'єкта": а) субмодель "мовленнева комунікація → Бог» реалізація" (різні види): *I command* [Ex. 23: 23]; [Nm. 32:10]; *He talked with him* [Gn. 35:13]; *God called the light Day; the darkness He called Night* [Gn. 1:5]; б) субмодель "мовленнева комунікація → Бог» реалізація, реакція на ситуацію" *He promised* [Ex. 12:25]; *He swore* [Dt. 7:8]; *the Lord swore an oath, saying* [Nm. 32:10]; *You swore by Yourself* [De:29]; в) субмодель "мовленнева комунікація → Бог» реалізація, характер відношення" (позитивного): *the Lord blessed* [Ex. 15: 8]; г) субмодель "мовленнева комунікація → Бог » реалізація" (ступінь близькості): *The LORD would speak to Moses face to face* [Ex. 33:11]; д) субмодель "особа по професії, роду занять → Бог» реалізація": *the Judge (God)* [Gn.18:25]; е) субмодель "міжособистісні стосунки → Бог» реалізація, характер відношення": *He will not pardon* [Ex. 23: 21]; *He proved* [Ex. 15: 25]; *The Lord our God made a covenant with us* [Dt. 5:2]; *I will establish My covenant with you* [Gn. 9:11]; є) субмодель "покарання та заохочення → Бог» реалізаційні / заохочення": *I am your ... exceedingly great reward* [Gn. 8: 15]

Мегамодель "Воєнні атрибути → Соціум" реалізується в метафоричній моделі: 1) "воєнні атрибути → соціальні групи» функціональність": субмодель "зброя та її частини → об'єднання людей» призначення": *the inhabitants ... shall be arrows in your sides* [Nm. 16:30];

Мегамодель "Рослинний світ → Людина" реалізується в метафоричних моделях:

1) "фізичні властивості рослин → соціальні групи» функціональність": субмодель "частини рослин → об'єднання людей» призначення": *the inhabitants ... shall be thorns* [Nm. 16:30];

2) "сукупність рослин → душевні властивості людини» кількість": субмодель "емоції\переживання» сукупність дерев → сукупність позитивних переживань": *the garden of pleasure* [Gn. 3:23];

3) "види рослин → фізіологічні властивості людини » вияв об'єкта": субмодель "дерево → фізіологічні процеси» реалізація": *the tree of life* [Gn. 2:9];

4) "види рослин → психічні властивості людини» вияв об'єкта": субмодель "дерево → мислення / інтелект» реалізація": *the tree of learning the knowledge of good and evil* [Gn. 2:9];

Мегамодель "Рослинний світ → Соціум" реалізується в метафоричній моделі: 1) "фізичні властивості рослин → соціальні групи» стан: субмодель "частини рослин → об'єднання людей (етнос)» вид стану як результат дії: *uprooted ... from their land* [Dt. 29: 27];

У результаті проведеного семантико-когнітивного аналізу метафорики сакральних текстів книг "Буття", "Вихід", "Левіт", "Числа" і "Повторення Закону" англійської Біблії (The Orthodox Study Bible) виявлено, що індивідуальна метафорична картина світу автора П'ятикнижжя базується на мегасферах "Людина", "Соціум", "Рослинний світ", "Неорганічний світ", "Артефакт". У процесі метафоричного моделювання у ролі джерел метафоризації переважно виступають понятійні сфери "фізичні властивості людини", "фізіологічні властивості людини", "душевні властивості людини", "психічні властивості людини", "соціальні відносини". У якості сфер-цілей метафоричної проекції переважно виступають понятійна сфера "Бог", "духовна сутність людини", "душевні властивості людини", "фізичні властивості людини", "фізіологічні властивості людини", "земні об'єкти", "атмосферне явище", "фізичні властивості рослин", "види рослин", "соціальні групи". У процесі метафоризації найчастіше задіяні такі семантико-когнітивні форманти, як "звук", "виявлення об'єкта", "динаміка" (дія / рух), що свідчить про переважно слухове та зорове сприйняття дійсності автором П'ятикнижжя.

Найпродуктивніше метафоричне моделювання здійснюється в межах мегамоделей з мегасферою-джерелом "Людина" (тридцять одна продуктивна метафорична модель). Домінуючими є антропоморфні метафори, що свідчить про антропоцентричність світовідчуття, світовідчуття, світобачення, світосприймання, світоуявлення, світооцінки, світоз'ясування автора досліджуваних текстів. Антропоморфних ознак набувають трансцендентні сутності. Завдяки наявності семантико-когнітивного форманту викристалізується постать Бога на основі найхарактерніших для осмислення трансцендентної сутності аналогово-асоціативних зв'язків. Бог моделюється як такий, що розкриє себе по відношенню до чогось/когось як тілесна особа, виявляється у діях, станах, реалізує риси свого характеру, почуття, емоції, відношення у спілкуванні та міжособистісних стосунках.

На тлі індивідуальної метафоричної картини світу помітними є архетипні (які представляють собою універсальні репрезентації людського досвіду) метафори "Дерево життя" (the tree of life [Gn. 2:9]) та "Дерево пізнання добра і зла" (the tree of learning the knowledge of good and evil [Gn. 2:9]).

Отже, результати проведеного семантико-когнітивного аналізу показали, що метафори П'ятикнижжя англійської Біблії (The Orthodox Study Bible) створюють систему, елементи якої перебувають у тісному взаємозв'язку. Образне світобачення автора сакральних текстів є антропоцентричним, детермінованим продуктивністю мегасфери метафоризації "Людина" (тридцять одна продуктивна метафорична модель). У центрі метафоричного світу перебуває людина в єдності всіх проявів – фізичному, фізіологічному, духовному та соціальному.

Подальшими перспективами дослідження є виявлення базових метафоричних концептів і реконструкція метафоричної концептосфери автора П'ятикнижжя. Семантико-когнітивне дослідження особливостей індивідуально-авторського образного відображення дійсності в інших Книгах Біблії на основі їх контрастивного

аналізу дозволить реконструювати метафоричну картину світу, створення якої тривало протягом щонайменш 1500 років.

Л і т е р а т у р а :

1. Адмони В. Г. Система форм речевого высказывания / Владимир Григорьевич Адмони. – СПб. : Наука, 1994. – 153 с.
2. Белянин В. П. Основы психолингвистической диагностики. Модели мира в литературе : монография / Валерий Павлович Белянин. – М. : Тривола, 2000. – 248 с.
3. Воркачев С. Е. Лингвокультурология, языковая личность, концепт: становление антропоцентричной парадигмы в языкознании / С. Е. Воркачев // Филологические науки. – 2001. – № 1. – С. 64–73.
4. Гадомский А. К. Проблема взаимодействия языка и религии / А. К. Гадомский // Культура народов Причерноморья. – 2004. – № 49. – Т.1. – С. 164–166.
5. Кравцова Ю. В. Метафорическое моделирование мира в русской поэзии и прозе : гендерный аспект / Ю. В. Кравцова // Научный часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 9. Сучасні тенденції розвитку мов. – К., 2011. – Вип. 5. – С. 158–166.
6. Кравцова Ю. В. Семантико-когнітивне моделювання метафоризації / Ю. В. Кравцова // Мовознавство : наук.-теор. журн. – 2011. – № 1. – С. 43–54.
7. Кравцова Ю. В. Семантико-когнитивный анализ метафоры языка: от метафорической картины мира к метафорической концептосфере / Ю. В. Кравцова // Вісник ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. – 2011. – № 17 (2). – С. 53–60.
8. Кравцова Ю. В. Особенности индивидуальной метафорической картины мира / Ю. В. Кравцова // Научный часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 9. Сучасні тенденції розвитку мов. – К., 2011. – Вип. 9. – С. 124–127.
9. Кравцова Ю. В. Метафорическая концептуализация мира в художественном тексте / Ю. В. Кравцова // Научный часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 9. Сучасні тенденції розвитку мов. – 2013. – Вип. 10. – С. 149–159.
10. Кравцова Ю. В. Метафорическое моделирование мира в художественном тексте: семантико-когнитивный анализ / Юлия Валентиновна Кравцова. – К. : Изд-во НПУ им. М. П. Драгоманова, 2014. – 320 с.
11. Кравцова Ю. В. Проблемы и перспективы исследования языковой личности писателя / Ю. В. Кравцова // Научный часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 9. Сучасні тенденції розвитку мов. – 2015. – Вип. 12. – С. 109–116.
12. Кравець Л. В. Динаміка метафори в українській поезії ХХ ст. : монографія / Лариса Вікторівна Кравець. – К. : ВЦ “Академія”, 2012. – 416 с.
13. Лагута О. Н. Метафорология: теоретические аспекты / Ольга Николаевна Лагута. – Новосибирск : Изд-во НГУ, 2003. – Ч. 1. Метафорология: проникновение в реальность. – 114 с.
14. Лагута О. Н. Метафорология: теоретические аспекты / Ольга Николаевна Лагута. – Новосибирск : Изд-во НГУ, 2003. – Ч. 2. Лингвометафорология: основные подходы. – 208 с.
15. Лихачев Д. С. Концептосфера русского языка / Д. С. Лихачев // Русская словесность. От теории словесности к структуре текста: Антология / [под ред. проф. В. П. Нерознака]. – М. : Academia, 1997. – С. 280–287.
16. Мацьків П. Концептосфера БОГ як відображення концептуальних просторів / П. Мацьків // Рідне слово в етнокультурному вимірі. – 2012. – С. 197–203.
17. Постовалова В. И. Картина мира в жизнедеятельности человека / В. И. Постовалова, Б. А. Серебrenников [и др.] // Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира. – М. : Наука, 1988. – 216 с.
18. Почепцов О. Г. Языковая ментальность: способ представления мира / О. Г. Почепцов // Вопросы языкознания. – 1990. – № 6. – С. 110–122.
19. Потебня А. А. Мысль и язык / А. А. Потебня // Русская словесность. От теории словесности к структуре текста: Антология / [под ред. проф. В. П. Нерознака]. – М. : Academia, 1997. – С. 51–66.
20. Телия В. Н. Метафоризация и ее роль в создании языковой картины мира / В. Н. Телия // Роль человеческого фактора в языке. Язык и картина мира : [сб. науч. ст.] / [под ред. Б. А. Серебrenникова]. – М. : Наука, 1988. – С. 173–204.
21. The Orthodox Study Bible / The St. Athanasius Academy of Orthodox Theology. – Nashville, TN : Thomas Nelson, 2008.

Лексикографічні джерела :

22. Геллей Г. Библейский справочник / Генри Геллей; перевод с англ. с иллюстрациями и приложением // Христианское общество "Библия для всех". – СПб., 1998. – 860 с.
23. Кубрякова Е. С. Краткий словарь когнитивных терминов / Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина. – М. : МГУ им. М. В. Ломоносова, 1996. – 248 с.

References :

1. Admoni V. G. Sistema form rechevogo vyskazyvaniya [The system of forms of speech utterance] / Vladimir Grigorevich Admoni. – SPb. : Nauka, 1994. – 153 s.
2. Belyanin V. P. Osnovy psikholingvisticheskoy diagnostiki. Modeli mira v literature [Fundamentals of psycholinguistic diagnostics. Models of the world in literature] : monografiya / Valeriy Pavlovich Belyanin. – M. : Trivola, 2000. – 248 s.
3. Vorkachev S. Ye. Lingvokulturologiya, yazykovaya lichnost, kontsept : stanovlenie antropotsentrichnoy paradigmi v yazykoznanii [Cultural linguistics, linguistic personality, concept: establishment of anthropocentric paradigm in linguistics] / S. Ye. Vorkachev // Filologicheskie nauki. – 2001. – No. 1. – S. 64–73.
4. Gadomskiy A. K. Problema vzaimodeystviya yazyka i religii [The problem of the language-religion interaction] / A. K. Gadomskiy // Kultura narodov Prichernomorya. – 2004. – No. 49, T. 1. – S. 164–166.
5. Kravtsova Yu. V. Metaforicheskoe modelirovanie mira v russkoy poezii i proze : gendernyy aspekt [Gender research of metaphors of Russian poetry and prose] / Yu. V. Kravtsova // Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriya 9. Suchasni tendentsii rozvytku mov. – K. : 2011. – Vyp 5. – S. 158–166.
6. Kravtsova Yu. V. Semantyko-kohnityvne modeliuвання метафоризації [The semantic and cognitive modelling of metaphorization] / Yu. V. Kravtsova // Movoznavstvo : nauk.-teor. zhurn. – 2011. – No. 1. – S. 43–54.
7. Kravtsova Yu. V. Semantiko-kognitivnyy analiz metaforiki yazyka : ot metaforicheskoy kartiny mira k metaforicheskoy kontseptosfere [The semantic and cognitive analysis of a metaphoric aspect of language : from metaphoric worldview to metaphoric concept sphere] / Yu. V. Kravtsova // Visnyk VDPU imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. – 2011. – No. 17 (2). – S. 53–60.
8. Kravtsova Yu. V. Osobennosti individualnoy metaforicheskoy kartiny mira [The peculiarities of individual metaphorical picture of the world] / Yu. V. Kravtsova // Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriya 9. Suchasni tendentsii rozvytku mov. – K., 2011. – Vyp. 6. – S. 124–127.
9. Kravtsova Yu. V. Metaforicheskaya kontseptualizatsiya mira v khudozhestvennom tekste [Metaphorical conceptualization of the world in artistic text] / Yu. V. Kravtsova // Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriya 9. Suchasni tendentsii rozvytku mov. – 2013. – Vyp. 10. – S. 149–159.
10. Kravtsova Yu. V. Metaforicheskoe modelirovanie mira v khudozhestvennom tekste: semantiko-kognitivnyy analiz / Yuliya Valentinovna Kravtsova. – K. : Izd-vo NPU im. M. P. Dragomanova, 2014. – 320 s.
11. Kravtsova Yu. V. Problemy i perspektivy issledovaniya yazykovoy lichnosti pisatelya [Problems and prospects of research of writer's linguistic personality] / Yu. V. Kravtsova // Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriya 9. Suchasni tendentsii rozvytku mov. – 2015. – Vyp. 12. – S. 109–116.
12. Kravets L. V. Dynamika metafory v ukrainskii poezii XX st. [Dynamics of metaphor in Ukrainian poetry of the XX century] : monohrafiya / Larysa Viktorivna Kravets. – K. : VTs "Akademiia", 2012. – 416 s.
13. Laguta O. N. Metaforologiya: teoreticheskie aspekty [Metaphorology: Theoretical Aspects] / Olga Nikolaevna Laguta. – Novosibirsk : Izd-vo NGU, 2003. – Ch. 1. Metaforologiya: proniknovenie v realnost. – 114 s.
14. Laguta O. N. Metaforologiya: teoreticheskie aspekty [Metaphorology: Theoretical Aspects] / Olga Nikolaevna Laguta. – Novosibirsk : Izd-vo NGU, 2003. – Ch. 2. Lingvometaforologiya: osnovnye podkhody. – 208 s.
15. Likhachev D. S. Kontseptosfera russkogo yazyka [The Russian language concept sphere] / D. S. Likhachev // Russkaya slovesnost. Ot teorii slovesnosti k strukture teksta: Antologiya / [pod red. prof. V. P. Neroznaka]. – M. : Academia, 1997. – S. 280–287.
16. Matskiv P. Kontseptosfera BOH yak vidobrazhennia kontseptualnykh prostoriv [The concept sphere GOD as the reflection of concept domains] / P. Matskiv // Ridne slovo v etnokulturnomu vymiri. – 2012. – S. 197–203.
17. Postovalova V. I. Kartina mira v zhiznedeyatelnosti cheloveka [The picture of the world in human life] / V. I. Postovalova, B. A. Serebrennikov [i dr.] // Rol chelovecheskogo faktora v yazyke: Yazyk i kartina mira. – M. : Nauka, 1988. – 216 s.

18. *Pocheptsov O. G.* Yazykovaya mentalnost: sposob predstavleniya mira [Language mentality: Mode of the universe presentation] / O. G. Pocheptsov // *Voprosy yazykoznaniiya*. – 1990. – No. 6. – S. 110–122.
19. *Potebnya A. A.* Mysl i yazyk [Thought and language] / A. A. Potebnya // *Russkaya slovesnost. Ot teorii slovesnosti k strukture teksta: Antologiya* [pod red. prof. V. P. Neroznaka]. – M. : Academia, 1997. – S. 51–66.
20. *Teliya V. N.* Metaforizatsiya i ee rol v sozdanii yazykovoy kartiny mira [Metaphorization and its role in creation of the linguistic picture of the world] [Concise dictionary of cognitive terms] / V. N. Teliya // *Rol chelovecheskogo faktora v yazyke. Yazyk i kartina mira* : [sb. nauch. st.] / [pod red. B. A. Serebrennikova]. – M. : Nauka, 1988. – S. 173–204.
21. *The Orthodox Study Bible / The St. Athanasius Academy of Orthodox Theology*. – Nashville, TN : Thomas Nelson, 2008.

Lexicographic sources :

22. *Gelley G.* Bibleyskiy spravochnik / Genri Gelley; perevod s angl. s illyustratsiyami i prilozheniem // *Khristianskoe obshchestvo "Bibliya dlya vseh"*. – SPb., 1998. – 860 s.
23. *Kubryakova Ye. S.* Kratkiy slovar kognitivnykh terminov / Ye. S. Kubryakova, V. Z. Demyankov, Yu. G. Pankrats, L. G. Luzina. – M. : MGU im. M. V. Lomonosova, 1996. – 248 s.

Изюмцева А. В. Типы метафорических моделей в сакральных текстах Пятикнижия англоязычной Библии.

В статье рассматриваются элементы метафорической картины мира в Пятикнижии англоязычной Библии, определяются мегасферы, составляющие метафорическую картину мира; выявлены закономерности метафорического моделирования и доказано, что образное мировосприятие автора антропоцентрично, детерминировано продуктивностью сферы метафоризации "Человек".

Ключевые слова: метафорическая картина мира, метафорическое моделирование, англоязычная Библия.

Izyumtseva A. V. Types of Metaphorical Models in Sacred Pentateuch Texts of English Bible.

The research study examined the metaphors of the Pentateuch of the English Orthodox Study Bible to define the individual author-specific metaphorical picture of the world. To conduct the study, the method of semantic and cognitive modelling of metaphorization, developed by Yu. V. Kravtsova, was employed. Based on contrastive analysis of the sacred Books of the Pentateuch, the megamodels, models and submodels of their author analogical and associative creative thinking have been identified. Metaphorical models have been interpreted in terms of the source and new denotative and notional spheres, and the semantic cognitive formant. The findings revealed the author-specific strategies of metaphoric world modelling. As a result, the peculiarities of the author's individual metaphorical picture of the world have been described.

Keywords: metaphorical picture of the world, metaphorical modelling, English Bible.

УДК 81-115

Капранов Я. В.

Київський національний лінгвістичний університет

МЕТОДИ ВИЯВЛЕННЯ СТУПЕНІВ СПОРІДНЕННЯ МОВ

У статті уточнено визначення поняття "мовне споріднення" і названо його ступені; розглянуто поняття "базова / базисна лексика" як засіб для обґрунтування ступенів споріднення мов; зроблено спробу розробити методіку виявлення ступенів споріднення мов, яка включає: порівняльно-історичний метод з методиками внутрішньої і зовнішньої реконструкції, глотохронологічний / лексикостатистичний метод М. Сводеша, метод масового порівняння Дж. Грінберга.

Ключові слова: мовне споріднення, базова / базисна лексика, методи виявлення ступенів споріднення мов.